

عفت در سیره پیشوایان

یکی از ارزش‌های والای انسانی و اسلامی‌ای که سرچشمه ارزش‌های دیگر، و موجب آثار درخشان معنوی است، خوی عفت می‌باشد که می‌توان آن را یکی از پایه‌های اخلاق و صفت کلیدی‌ای برای عقب زدن رذایل و سوق دهنده به سوی تکامل و درجات عالی و کمالات متعالی دانست.

در قرآن و روایات از این خصلت، بسیار تمجید شده و سیره پیشوایان معصوم (ع) نیز سرشار از این خصلت نیکو است. با این اشاره به مطالب زیر می‌پردازیم:

معنای عفت

عفت در اصل به معنای خویشتن‌داری، تسلط بر نفس و نقطه مقابل شهوت پرستی و شکم پرستی است.

راغب اصفهانی در لغت نامه «مفردات» می‌گوید: «عفت حالتی در نفس است که انسان را از غلبه شهوت باز می‌دارد.» در لغت نامه «التحقیق» آمده: فرق بین عفت و تقوا این است که عفت به

معنای حفظ نفس از شهوات انسانی است ولی تقوا یعنی حفظ نفس از انجام گناهان. بنابراین عفت يك حالت درونی است، ولی تقوا بر اعمال خارجی نظارت دارد. (1)

طریحی در «مجمع البحرین» می‌نویسد: «العفاف كفا النفس عن المحرمات، و عن سؤال الناس؛ عفت، بازداري روح و روان از گناهان و هم چنین نگه داري خویش از دراز کردن دست سؤال به سوي دیگران است.» (2)

از روایات نیز همین معنا استفاده می‌شود، لذا این واژه يك معنای عام دارد، ولی بیشتر در مورد خویشتن‌داری در دو مسئله استعمال شده است: خویشتن‌داری و قناعت در امور مالی و کنترل غریزه جنسی، که اولی موجب حفظ عزت و آبرو شده و دومی موجب حیا، شرم و غیرت در مقابل پرده‌داری و انحرافات جنسی می‌گردد. البته از این دو در اصطلاح روایات به عفت بطن و فرج تعبیر شده است؛ مثلاً پیامبر (ص) فرمود: «در مورد اتمم در مورد شکم پرستی و شهوت پرستی جنسی، بیمناک هستم.» (3)

واژه عفت در قرآن، بیشتر در این دو مورد استعمال شده است؛ مثلاً در يك جا آمده: «وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ لِكُلِّ حَتَّى يُعْطِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ؛ و کسانی که امکانی برای ازدواج نمی‌یابند، باید پاکدامنی پیشه کنند، تا خداوند از فضل خود آنان را بی‌نیاز گرداند.» (4)

و در مورد دیگر می‌فرماید:

«... يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعْفُقِ؛ باید انفاق شما، به خصوص برای آن مهاجران فقیری باشد که... از شدت عفت و خویشتن‌داری، افراد ناآگاه، آنها را ثروتمند می‌دانند.» (5)

در مورد ارزش انسان عقیف، همین قدر بس که امیرمؤمنان می‌فرماید: «مَا الْمُجَاهِدُ الشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَعْظَمِ أَجْرًا مِنْ قَدَرِ فَعْفَةٍ، لَكَادَ الْعَقِيفُ أَنْ يَكُونَ مَلَكًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ؛ پاداش مجاهدی که در راه خدا به شهادت رسیده، برتر از شخص با عفتی نیست که توان گناه دارد، ولی گناه نکند، زیرا چنین شخص نزدیک است که فرشته‌ای از فرشتگان خدا باشد.» (6)

چند نمونه از عفت ورزی پیشوایان

1- در شأن رسول خدا (ص) گفته اند: او عقیف‌ترین انسان‌ها بود، در همه ابعاد با خویشتن‌داری عجیبی به تدبیر امور می‌پرداخت. در جنگ احد، دندان‌های جلوی‌اش شکست و صورتش از ناحیه دشمنان شکاف برداشت. برخی از او خواستند تا دشمن را نفرین کند، آن حضرت با کمال خویشتن‌داری فرمود: «من به عنوان ناسزاگو مبعوث نشده‌ام، بلکه به عنوان دعوت کننده و مایه رحمت برای مردم فرستاده شده‌ام.» سپس به جای نفرین، چنین دعا کرد: «اللهم اهد قومي فانهم لا يعلمون؛ خدایا! قوم مرا هدایت کن، زیرا آنها ناآگاه اند.»

روزی گروهی از مسلمانان مدینه خدمت پیامبر (ص) آمده و عرض کردند: «از درگاه الهی بهشت را برای ما ضمانت کن.» پیامبر (ص) پس از اندکی درنگ فرمود: «من با يك شرط چنین ضمانتی را برای شما می‌کنم، پرسیدند: آن شرط چیست؟ فرمود: «آن لاتسئلو احدا شیئا؛ از هیچ کس (جز خدا) چیزی را تقاضا نکنید.»

آن‌ها نیز تعهد کردند که در زندگی از احدی تقاضا نکنند کنار سفره نشسته و دستش به آب نمی‌رسید، به کسی نمی‌گفت که آب به من بده، بلکه خودش برمی‌خواست و ظرف آب را برمی‌داشت و می‌نوشید. آری پیامبر (ص)، هم خود این گونه می‌زیست و هم به شاگردانش این گونه توصیه می‌کرد. (7)

2- در مورد غیرت و عفت ناموسی پیامبر (ص) نیز سخن بسیار است؛ از جمله این که: ام سلمه - یکی از همسران پیامبر (ص) - می‌گوید: در حضور پیامبر (ص) بودم، یکی از همسرانش به نام میمونه نیز حاضر بود، در این هنگام ام ابن مکتوم که نابینا بود به آن جا آمد، پیامبر (ص) به ما فرمود: «حجاب خود را در برابر این ام مکتوم رعایت کنید.» پرسیدیم: مگر او نابینا نیست، بنابراین حجاب ما چه معنا دارد؟

فرمود: «آیا شما نابینا هستید؟ آیا شما او را نمی‌بینید؟» (8)

3- در ماجرای جنگ جمل که در سال 36 هـ. ق رخ داد، وقتی سپاه علی (ع) بر دشمن پیروز شد، عایشه در میان هودج بود، علی (ع) نزد او آمد و فرمود: «... سوگند به خدا، آنان که زن‌های خود را در پشت پرده عفاف نگه داشتند و تو را از خانه خارج نمودند، با تو به انصاف رفتار نکردند.» سپس نگذاشت نامحرمان به پیش آیند، بلکه به محمد بن ابی بکر برادر عایشه دستور داد، تا او را از هودج بیرون بکشد، سپس او را در خانه صفیه دختر حارث پناه داد. (14) آن گاه با حفظ کامل حریم عفاف، او را روانه مدینه کرد.

4- یکی دیگر از شاگردان امام باقر (ع) به نام ابوبصیر می‌گوید در کوفه به یکی از بانوان درس قرائت آیات قرآن می‌دادم، روزی در يك موردی با او شوخی‌ای کردم (که بر خلاف حریم عفت بود)، پس از گذشت مدت‌ها از این حادثه، در مدینه به محضر امام باقر (ع) رسیدم، به من فرمود: «کسی که در جای خلوت گناه کند، خداوند نظر لطفش را از او برگرداند، این چه سخنی بود که به آن زن گفتم؟» از شدت شرم، سر در گریبان کرده و توبه کردم، امام باقر (ع) فرمود: «مراقب باش که تکرار نکنی» (و با زن نامحرم شوخی ننمایی) (9)

5- امام صادق (ع) دوستی داشت که همواره با هم بودند، روزی همین دوست به غلامی تندی کرد و با کمال گستاخی حریم عفت او را شکست و گفت: «ای زنا زاده! کجا بودی؟» هنگامی که امام این سخن خلاف عفت او را شنید، به شدت ناراحت شد، به طوری که دستش را بلند کرد و محکم بر پیشانی خود زد و فرمود: «سُبْحَانَ اللَّهِ!» آیا به مادر غلام، نسبت ناروا می‌دهی؟ من تو را آدم پرهیزکاری می‌دانستم، ولی اکنون می‌بینم پرهیزکار نیستی.»

دوست امام عرض کرد: فدایت گردم! مادر این غلام، از اهالی سید (از سرزمین هند) است و بت‌پرست می‌باشد (بنابراین ناسزا به او اشکال ندارد)، امام صادق (ع) فرمود: «آیا نمی‌دانی که هر امتی، بین خود قانون ازدواجی دارد؟ از من دور شو!»

آن هنگام بین آن دوست و امام صادق (ع) جدایی افتاد و تا آخر عمر امام، این جدایی ادامه یافت. (10)

این ماجرا نیز ما را به عفت زبان و کنترل آن از هرزه گویی و گفتار خلاف عفت دعوت می‌کند و حاکی از آن است که مسئله حفظ عفت جامعه؛ حتی نسبت به بیگانگان بسیار مهم است و باید مرزهای آن را شناخت و در حفظ آن کوشا بود.

پاورقیها:

- 1 - التحقیق فی کلمات القرآن، تألیف حسن مصطفوی، واژه عفت.
- 2 - مفردات راغب، المصباح المنیر، و مجمع البحرین واژه «عفت».
- 3 - اصول کافی، ج2، ص79. 3 - بحارالانوار، ج77، ص390.
- 4 - سوره نور، آیه33.
- 5 - سوره بقره، آیه273.
- 6 - نهج البلاغه، حکمت 474.
- 7 - فروع کافی، ج4، ص21.
- 8 - بحارالانوار، ج104، ص37.
- 9 - بحارالانوار، ج46، ص247.
- 10 - وسائل الشیعه، ج11، ص331.

منبع : پاسدار اسلام